

Zavod za varstvo
kulturne dediščine Slovenije



ZGODOVINSKI
VRTOVI
**OB GRADOVIH
TER SAMOSTANU**
NA OBMOČJU
KOZJANSKEGA
PARKA



Kozjanski
park

Kolofon:

**ZGODOVINSKI
VRTOVI
OB GRADOVIH
TER SAMOSTANU
NA OBMOČJU
KOZJANSKEGA
PARKA**

ZALOŽIL:

JAVNI ZAVOD KOZJANSKI PARK

ZANJ:

MAG. VALERIJA SLEMENŠEK

BESEDILO:

MITJA SIMIČ

KONSERVATORSKI SVETOVALEC, OE NOVO MESTO

ANDREJA MIHELČIČ KOŽELJ

KONSERVATORSKA SVETOVALKA, OE CELJE

LEKTORIRANJE:

LEEMETA, specializirane prevajalske rešitve, d.o.o.

POBUDA in predstavitev za splet:

VESNA ZAKONJŠEK

PRIPRAVILI V SODELOVANJU Z

ZAVOD ZA VARSTVO KULTURNE DEDIŠČINE SLOVENIJE,

OE CELJE IN OE NOVO MESTO

Mesto, kjer lahko najdete e-knjigo:

<https://kozjanski-park.si/strokovni-del/publikacije/>

PODSREDA, 2025

Kataložni zapis o publikaciji (CIP) pripravili v Narodni in univerzitetni knjižnici v Ljubljani

COBISS.SI-ID 256696067

ISBN 978-961-6745-26-0 (PDF)

Kazalo:

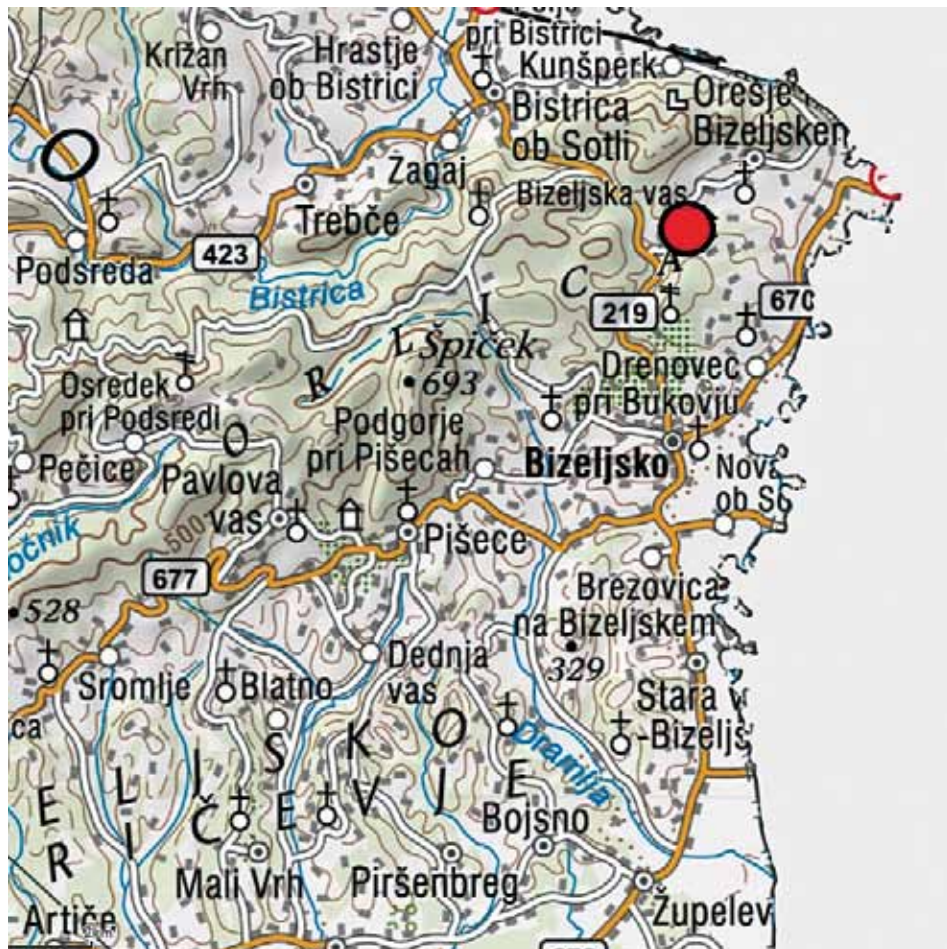
- 4 **VRTNE UREDITVE OB GRADU BIZELJSKO**
MITJA SIMIČ
- 13 **VRTNE IN PARKOVNE UREDITVE**
 OB GRADU PIŠECE
 MITJA SIMIČ
- 23 **VRTNE IN PARKOVNE UREDITVE**
 OB GRADU PODSREDA
 ANDREJA MIHELČIČ KOŽELJ
- 40 **SAMOSTANSKI VRTOVI V OLIMJU**
 ANDREJA MIHELČIČ KOŽELJ

VRTNE UREDITVE
OB GRADU BIZELJSKO

MITJA SIMIČ

Bizeljska vas - Območje gradu
 Bizeljsko (EID 1-11169) ima status
 kulturnega spomenika državnega
 pomena (Odlok o razglasitvi Območja
 gradu in gradu Bizeljsko za kulturni
 spomenik državnega pomena - Uradni
 list RS, št. 81/99).

Slika 1: Lokacija gradu Bizeljsko
 na jugovzhodnih obronkih Orlice
 nad Bizeljskimi griči in dolino Sotle.
 DTK 50.000 in LIDAR, Vir: GURS.



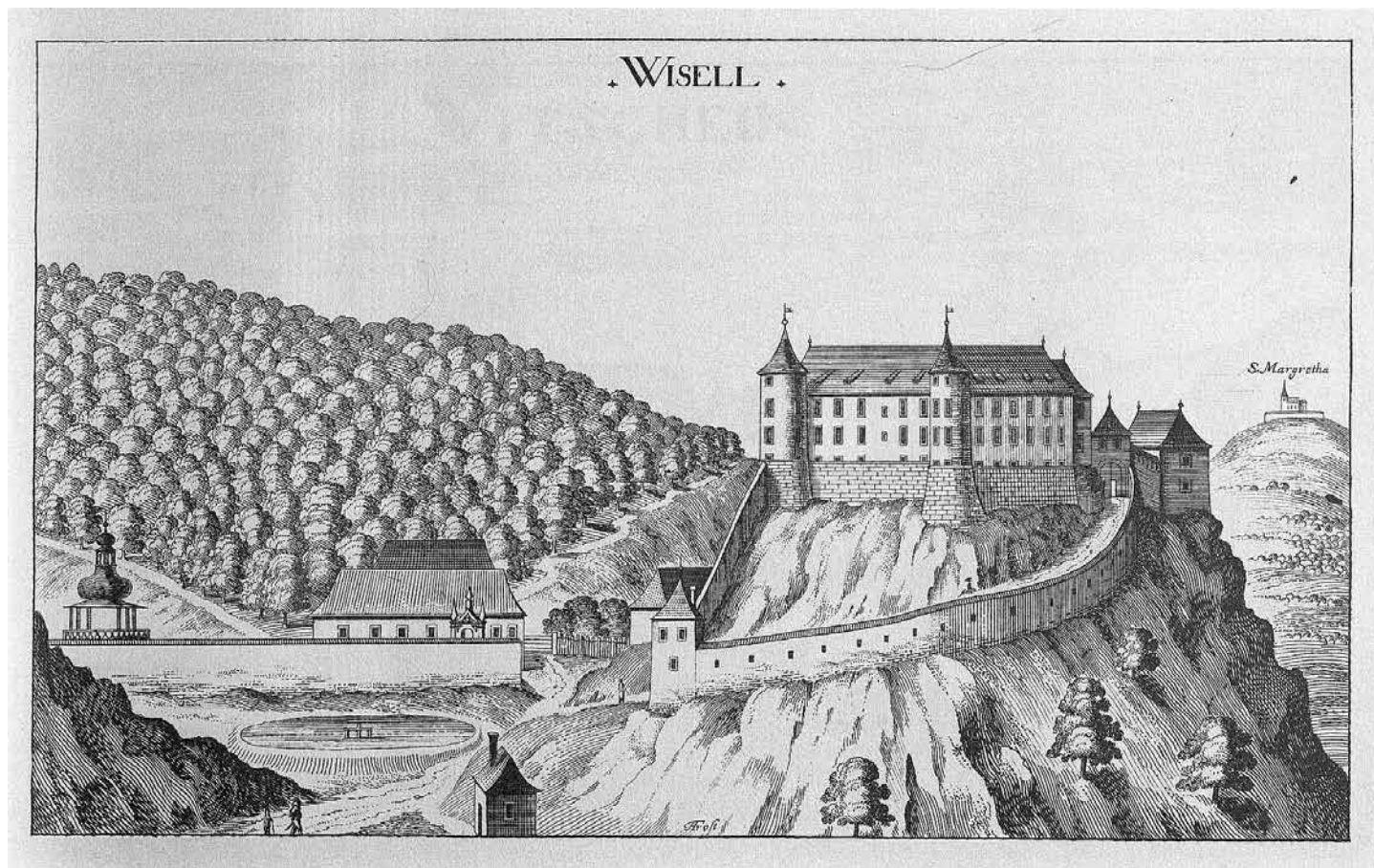
Bizeljski grad stoji na jugovzhodnih obronkih razgibanega, pretežno gozdnatega hribovja Orlice, ki ločuje Bizeljsko gričevje (na jugu) od doline reke Bistrice ob izlivu v Sotlo (na severu). Grad je zaradi svoje lege na manjši strmi vzpetini pod gozdnatim pobočjem viden daleč naokoli. Najznačilnejši pogledi nanj se odpirajo iz smeri Orešja, slikovito podobo pa dopolnjuje valovita, drobno strukturirana vinogradniška kulturna krajina pod gradom.

Slika 2: Pogled na grad Bizeljsko iz Orešja.
Foto: Mitja Simič, 2023.



Grad je v osnovi srednjeveška stavba, ki je pozneje dobila renesančne poteze. Zaradi strmega in razgibanega terena večje parkovne površine ob gradu niso mogle nastati. Kljub temu pa lahko že na Vischerjevi upodobitvi iz leta 1681 pod gradom vidimo zidano stranico pravokotnega vrta, baročni portal, na vhodu vanj, in visok enonadstropni paviljon, pokrit s čebulasto streho, kar je v naših krajih velika redkost. Žal pa o vrtu in paviljonu iz pisnih virov ne izvemo ničesar.

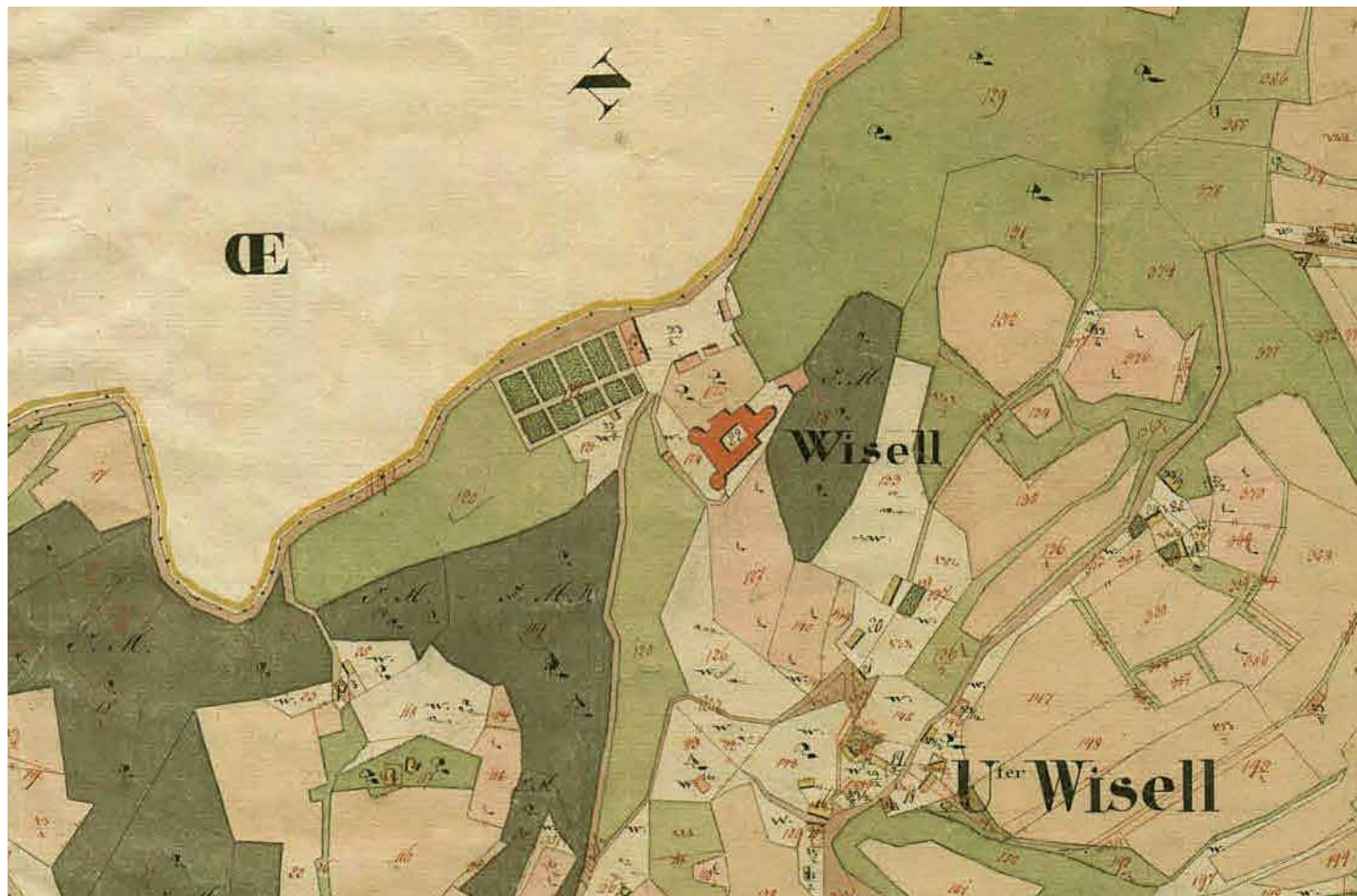
Slika 3: Vischerjeva upodobitev gradu Bizeljško z vrtom iz Topographia Ducatus Stiriae (1681).



Naslednji dokument, ki prikazuje grajski vrt, je Franciscejski kataster iz leta 1824. Ta zahodno od gradu prikazuje pravokotno vrtno površino, kot je prepoznavna že na Vischerjevi upodobitvi. Vrt je osno razdeljen na deset pravokotnih polj (po pet na vsaki strani od osrednje poti). Vendar pa notranja oblikovanost teh polj na karti ni natančneje opredeljena, kar nakazuje, da je bil vrt v tistem času verjetno bolj namenjen pridelovanju hrane kot pa uživanju grajske gospode v okrasnem vrtu. Na karti so že vrisani

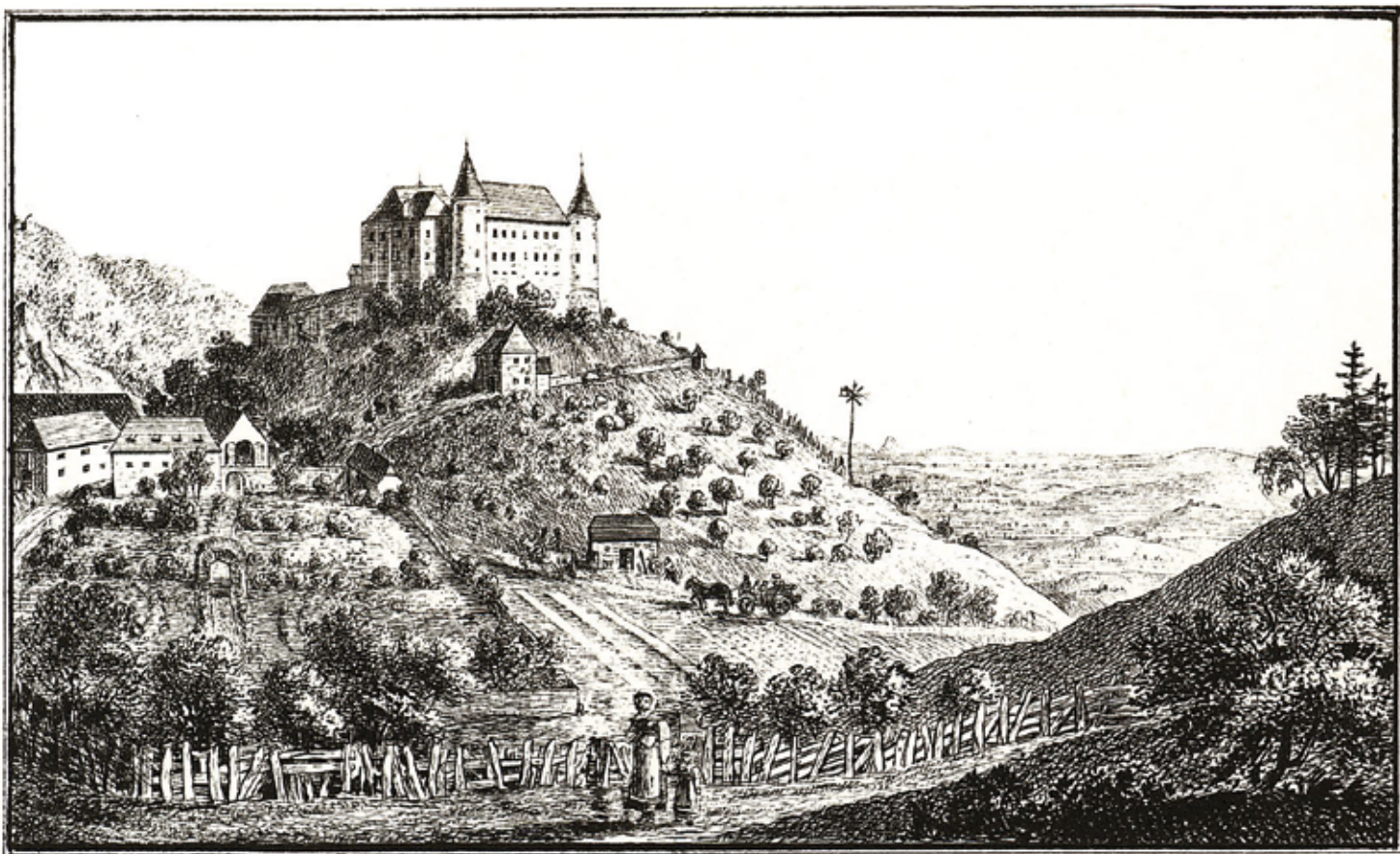
gospodarski objekti, ki so se ohranili do danes (severno gospodarsko poslopje je v sosednji katastrski občini, zato na tej karti ni vrisano).

Slika 4: Izrez iz Franciscejskega katastra.



Na upodobitvah iz 19. stoletja je vrt dobro razpoznaven, vendar pa je že mogoče zaznati znake ne najbolj skrbnega urejanja in tudi delnega zaraščanja - morda tudi pod vplivom romanticizma, značilnega za tisto obdobje. Na litografiji J. V. Kaiserja iz leta 1830 je najbolj razpoznaven element vrtno ureditve slavolok, najverjetneje narejen iz popenjavih rastlin na lesenem okvirju.

Slika 5: Upodobitev gradu z vrtom iz leta 1830.



Slika 6: Območje gradu Bizeljsko iz zraka - izrez.
Foto: <https://gradovislovenije.si/project/grad-bizeljsko/>



Danes ohranjenih sledi nekdanjega vrtnega urejanja ob gradu večina ljudi sploh ne opazi. Tudi v strokovni literaturi, ki obravnava gradove, bomo zaman iskali omembo vrta, pa vendar je velik pravokotni vrt iz Vischerjevih časov, kot samostojna forma, še vedno tam. V dolžino meri 85 metrov, v širino pa 50 metrov in še vedno ga obdaja zid, ki se sicer deloma ruši in ga prerasča divja zarast. Na vhodu na vrt (naslonjen na gospodarsko poslopje, ki predstavlja vzhodno stranico vrta) še vedno stoji portal,

ki po notranji obliki močno spominja na Vischerjevo upodobitev. Na južni strani so delno ohranjeni zidani slopi kvadratnega tlorisa s stranico dolžine okoli 65 centimetrov in višino do dveh metrov, ki so med sabo oddaljeni okoli štiri metre.

Med slopi stoji tudi manjša hišica v dveh etažah, ki je bila verjetno namenjena spravilu orodja. Na terenu tako še vedno najdemo dovolj materialnih ostankov za morebitno rekonstrukcijo obodnega zidu.

Vrt kljub vsemu predstavlja edini ohranjen primer svoje vrste v Posavju in tudi širše.

Slika 7: Vhodni vrtni portal.
Foto: Mitja Simič, 2023.



Posebnih parkovnih dreves v okolici gradu ne najdemo, kar pa je za predstavitev tovrstnih gradov v izvornem krajinskem okviru lahko tudi prednost. Najpomembneje je, da kljub izraziti zapostavljenosti vrtnih vsebin pri obravnavi in prenovi gradov še vedno obstaja možnost za predstavitev zgodovinskih kakovosti grajskega območja kot prostorske celote.

Slika 8: Pogled na grad z območja nekdanjega vrta.
Foto: Mitja Simič, 2023.

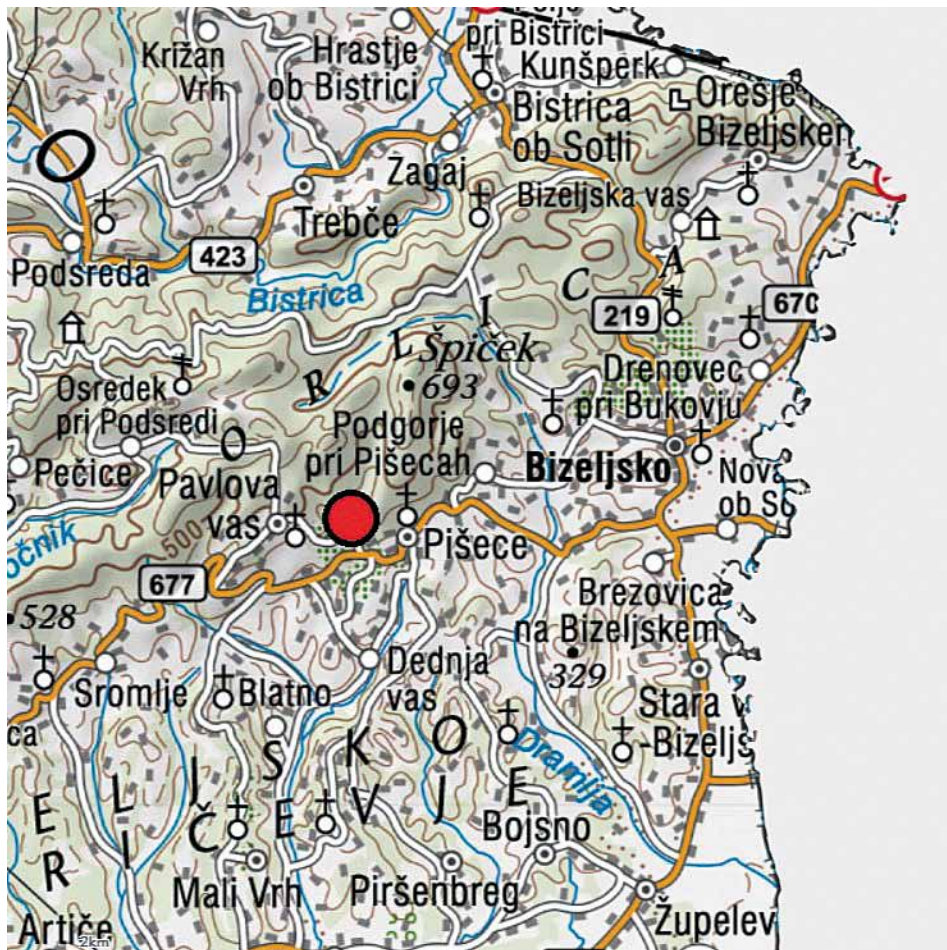


VRTNE IN PARKOVNE
UREDITVE
OB GRADU PIŠECE

MITJA SIMIČ

Pišece - Območje gradu Pišece
(EID 1- 08763) ima status kulturnega
spomenika državnega pomena (Odlok
o razglasitvi območja Gradu Pišece za
kulturni spomenik državnega pomena
- Uradni list RS, št. 81/99).

Slika 1: Lokacija gradu Pišece na južnih obronkih
Orlice nad Pišecami in Bizeljskim gričevjem.
DTK 50.000 in LIDAR, Vir: GURS.



Grad Pišece (podobno kot grad Bizeljsko) stoji na južnih obronkih pretežno gozdnatega hribovja Orlice nad gričevjem širšega območja Pišec in Bizeljskega. Lokacija gradu je nekoliko pomaknjena v gozdnato dolino Gorskega potoka pri vasi Pišece, tako da je območje gradu skrito pred pogledi iz doline, sam grad pa je opazen predvsem z okoliških vzpetin.

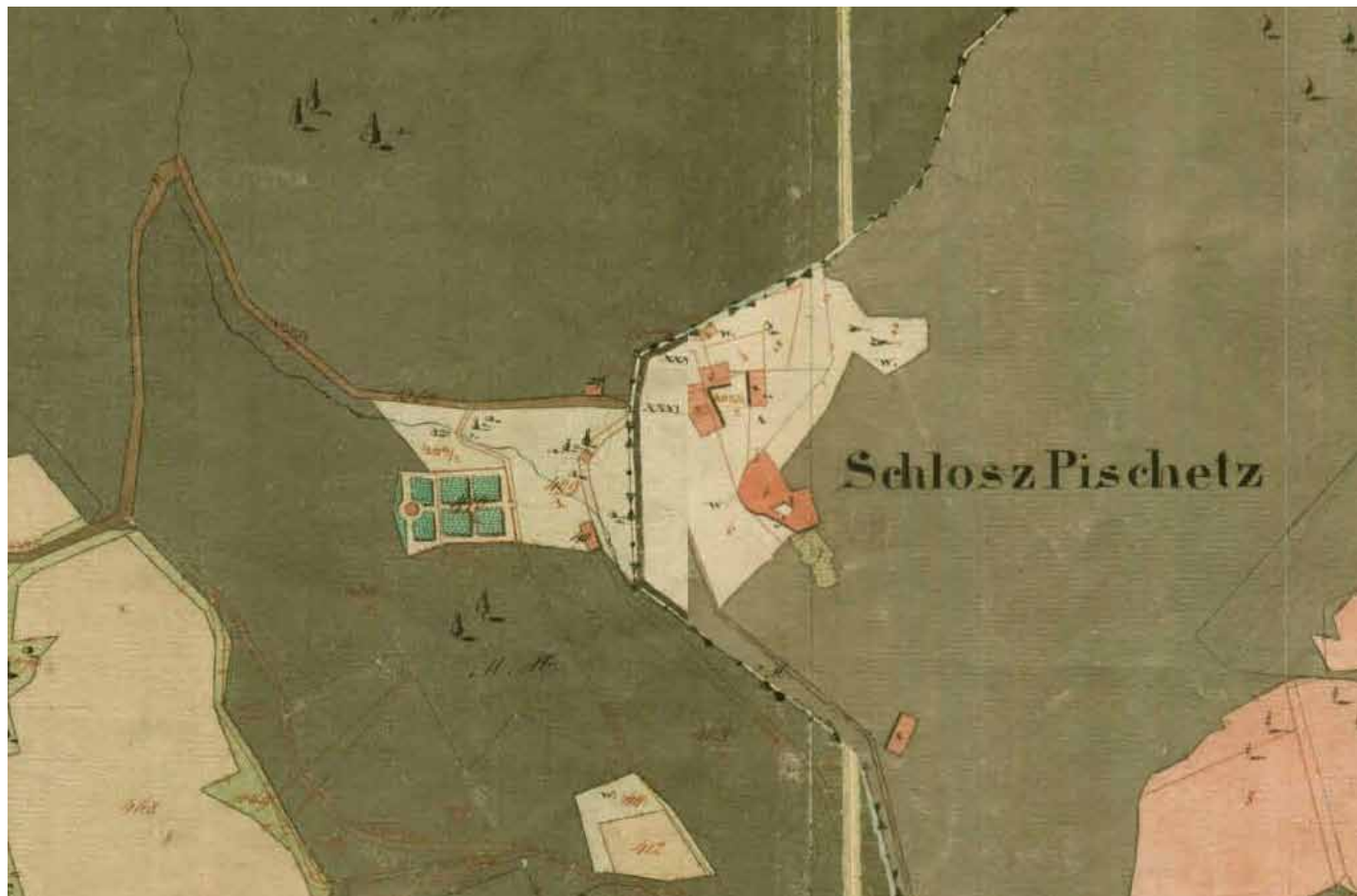
Slika 2: Grad Pišece nad Pišečko - Bizeljskim gričevjem.

Foto: https://sl.wikipedia.org/wiki/Slika:Grad_Pi%1A1ece_v_Bizeljskem_gri%8Devju.jpg



Na Francistejskem katastru iz leta 1824 izstopa nekoliko večja zasnova formalnega vrta kakih 150 metrov zahodno od gradu. Danes je na tem mestu ravna gozdna jasa z manjšo njivo, vendar brez razpoznavnih oblikovnih značilnosti nekdanjega formalnega vrta.

Slika 3: Izrez iz Franciscejskega katastra.



Grad Pišece je v osnovi dobro utrjen srednjeveški grad, umeščen na izrazitem reliefnem pomolu, ki ne omogoča ureditve obsežnejših izravnanih vrtnih oziroma parkovnih površin (kot jih poznamo npr. ob baročnih dvorcih). Kdaj so nastali prvi zametki vrtnih ureditev pri gradu Pišece, ni znano. Južno od gradu so se v njegovi širini ohranile tri manjše polkrožne terase, ki so najverjetneje nastale v obdobju poznega baroka v 18. stoletju. Terasa na tem mestu prikazuje slika Jochane Wachtler

iz leta 1846, vendar pa so na njej upodobljene terase pravokotne, kar se ne sklada s stanjem na terenu. Sicer na tej sliki pod gradom tudi še ni opaziti dreves in poti, kot jih poznamo danes.

Slika 4: Upodobitev gradu z vrtom na terasah južno od gradu iz leta 1846.



Slika 5: Območje gradu Pišce iz zraka - izrez.
Foto: <https://gradovislovenije.si/project/grad-pisce/>





Slika 6: Pogled na grad skozi krošnje mogočnih
platan.
Foto. Mitja Simič, 2023.

Obsežnejša in ambicioznejša parkovna zasnova po vzoru angleškega krajinskega sloga je nastala nekje na sredini 19. stoletja. Parkovna površina v blagi dolini pod grajskim pomolom je povezala nekoliko odmaknjen formalni vrt na zahodu z gradom samim. Čas nastanka parka nakazuje tudi starost najpomembnejših parkovnih dreves (okoli 150 do 170 let) in sorodnosti s parkom v Mokricah.

Parkovno zasnovo, ki se je v glavnih potezih ohranila do danes, zaznamujejo poudarjeni elementi za tisti čas značilnega eksotizma. V parku tako najdemo tri mogočne sekvoje oz. mamutovce (*Sequoiadendron giganteum* - eden je žal že suh), pet platan (*Platanus x acerifolia*) in pet tulipanovcev (*Liriodendron tulipifera*), tri rdečelistne bukve (*Fagus sylvatica* 'Atropunicea'), kavkaško jelko, virginijski brin, ginko in še nekatera druga eksotična drevesa.

Med avtohtonimi drevesi prevladuje predvsem javor. Vsi trije mamutovci v prsnem obsegu merijo prek pet metrov in so višji od 50 metrov, tako da predstavljajo najvišja drevesa v Posavju.

Slika 7: Geodetska karta z vrisanimi lokacijami najpomembnejših dreves v parku in prikazom lokacije formalnega vrta. Poleg drevesne vrste je zapisan tudi prsni obseg debla v centimetrih.





Slika 8: Najvišji mamutovec v parku
je visok 54 metrov in je hkrati tudi
najvišji mamutovec v Sloveniji.
Foto: Mitja Simič, 2023.

V drugi polovici 20. stoletja je parkovne površine prerasla okoliška gozdna vegetacija in divja razrast pajesena. Konec devetdesetih let 20. stoletja, ko je bil grad izpraznjen in je prešel v lastništvo države, so bile parkovne površine v veliki meri očiščene zarasti. Med obnovo gradu v letu 2006 pa parkovne površine žal niso bile deležne skoraj nikakršne pozornosti; izdelan je bil samo geodetski načrt.

Danes država v sodelovanju z marljivimi domačini poskrbi, da je pokošena samo najbližja okolica gradu, preostali prostor pa še vedno predstavlja zgolj potencial za ureditev največje in najkakovostnejše parkovne površine na štajerskem delu Posavja.

Slika 9: Na nekdanjo vrtno ureditev ob gradu spominjajo mogočni pušpanovi grmi.
Foto: Mitja Simič, 2023.



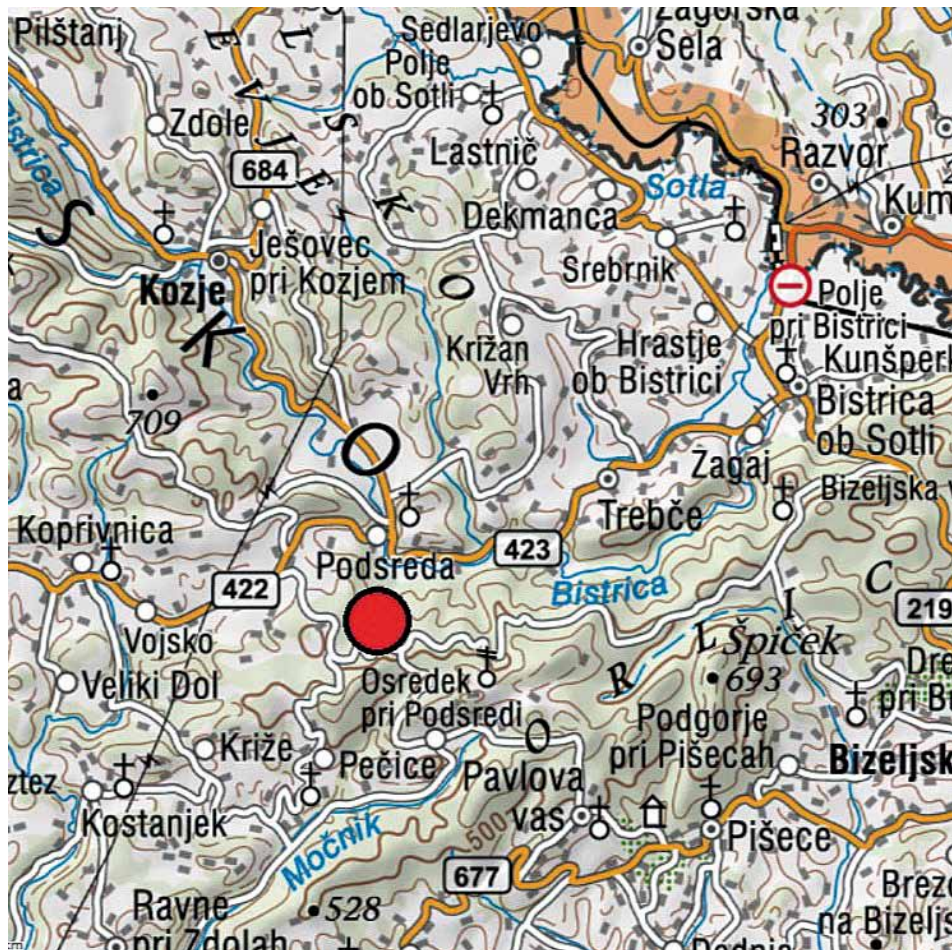
VRTNE IN PARKOVNE
UREDITVE
OB GRADU PODSREDA

ANDREJA MIHELČIČ KOŽELJ

Grad Podsreda (EID 1- 00549) je razglašen za kulturni spomenik lokalnega pomena z Odlokom o razglasitvi naravnih znamenitosti ter kulturnih in zgodovinskih spomenikov na območju občine Šmarje pri Jelšah (Ur. l. RS, št. 35/90) nekdanje upravne občine Šmarje pri Jelšah. Grajski park je zarisan kot njegovo pripadajoče območje in varovan s Strokovnimi zasnovami varstva kulturne dediščine za občino Kozje iz leta 2008. Območje gradu Podsreda bi moralo že davno biti razglašeno za

kulturni spomenik državnega pomena, vendar se to še ni zgodilo. Niti še ni sprejet popravek občinskega odloka. Strokovne podlage je izdelal Zavod za varstvo kulturne dediščine Slovenije, Območna enota Celje in še čakajo na razglas.

Slika 1: Lokacija gradu Podsreda na reliefnem pomolu strmega gozdnatega pobočja Orlice. DTK 50.000 in LIDAR, Vir. GURS.



Grad Podsreda je umeščen na zaščitni in razgledni točki na gozdnatem prisojnem pobočju Orlice. Grajska stavba predstavlja osrednjo stavbno entiteto v Kozjanskem parku. Grad je bil prvič omenjen z imenom Herberg leta 1213 in velja za najbolj srednjeveški grajski kompleks pri nas. Grad ima pravokotno zasnovo in ohranjeno renesančno podobo z romanskima palacijema, bergfridom in stolpom s kapelo. Stavbni kompleks dopolnjujeta neposredna funkcionalna gospodarska objekta, dvorišče –

predgradje in obcestna kapelica v vidnem stiku z gradom. Celovito pričevalnost srednjeveške grajske arhitekture dopolnjujejo vrtno terase in lokacija nekdanjega ribnika. Zaradi strme in gozdne umestitve gradu je grajski vrt manjši in oblikovno prilagojen terenu.

Slika 2: Pogled na grad Podsreda.
Foto: Andreja Mihelčič Koželj, 2007.

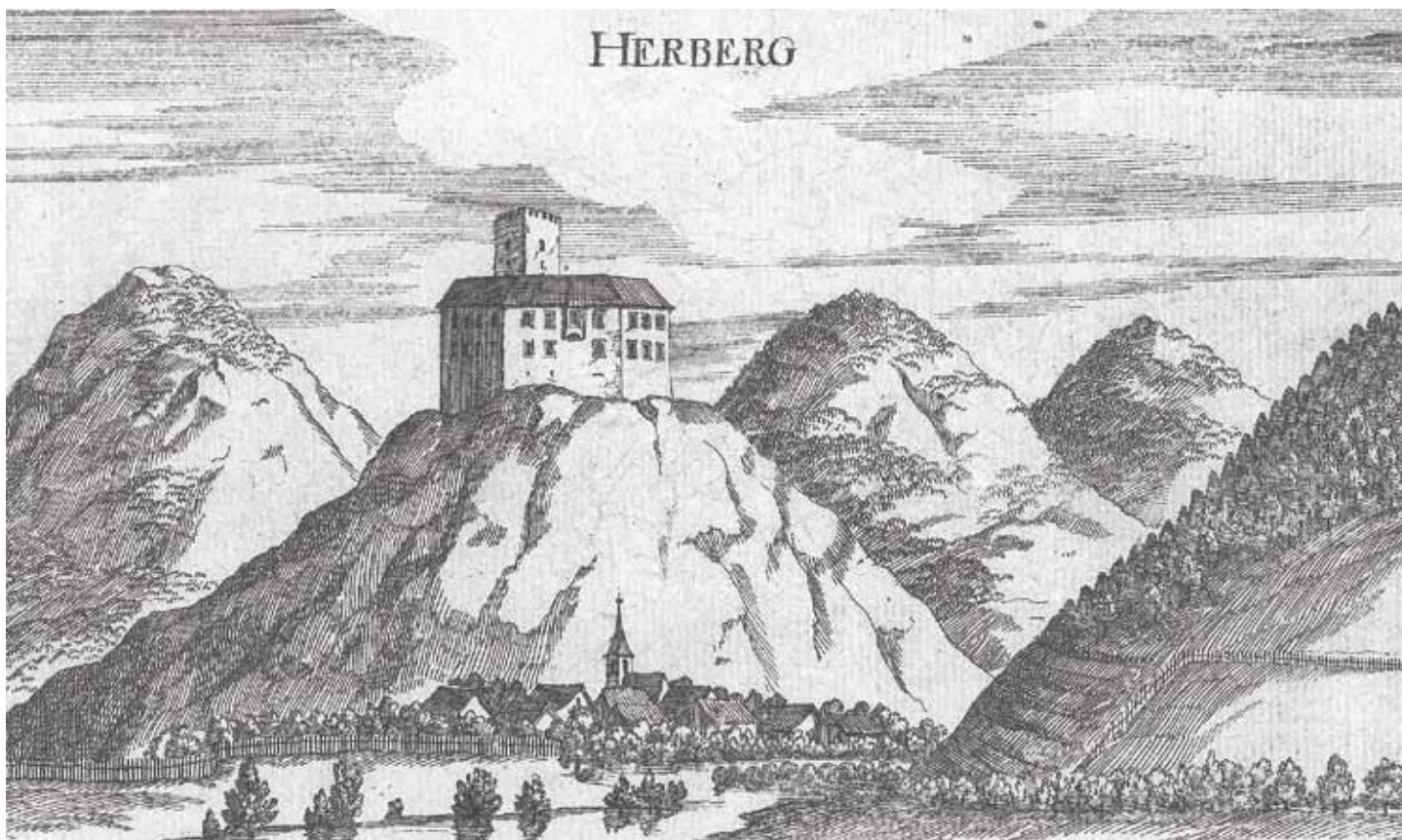


Upodobitev na Vischerjevem bakrorezu poudarja obrambno funkcijo srednjeveškega gradu, saj na upodobitvi ni moč zaznati uporabnih vrtov gradu Podsreda. Najstarejše vrtnoarhitekturno obdobje je tako zagotovo sovpadalo s srednjeveškim karakterjem gradu. Prvotni uporabni oziroma gospodarski vrt je bil umeščen na zahodnem grajskem pobočju, zunaj grajskega obzidja, na prisojni strani gradu. Sicer je bil uporabni vrt skromne velikosti in oblikovan v terasah. Iz ohranjenih

upodobitev lahko razpoznamo njegovo namembnost, ki je bila gojenje zelenjave in sadja. Zelenjavni vrt je ležal na izoblikovani terasi ob oskrbnikovi hiši. Bil je obdan z leseno ograjo iz pokončnih letev. Na njem so gojili zelenjavo, zelišča in okrasno cvetje. Ob uporabnem vrtu je stala tudi manjša vrtna lopa oziroma drvarnica. Mimo oskrbnikove hiše je vodila terasno utrjena pot k ribniku, v katerem so gojili ribe. Pogosto so bili sestavni deli grajskih vrtov tudi prostorsko odmaknjeni od gradu. To

so bili značilni lovski vrtovi z divjadjo in ribnikom. Po analogijah se je tak lovski vrt prilegal tudi h gradu Podsreda.

Slika 3: Vischerjeva upodobitev gradu Podsreda iz Topographia Ducatus Stiriae (1681).

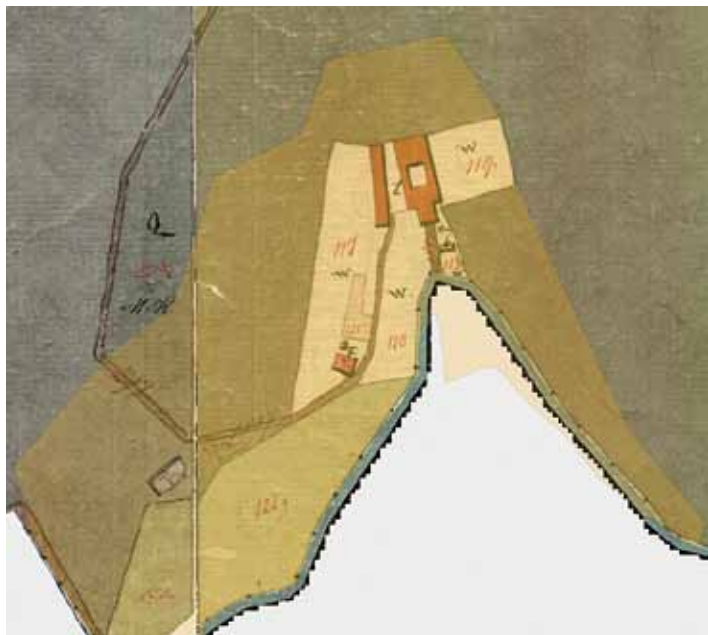


Na Franciscejskem katastru iz leta 1825 je opredeljena raba zemljišč na podlagi katere je mogoče ugotoviti, da so bile na vzhodnem in jugozahodnem grajskem pobočju obdelovalne površine – njive.

Jugozahodno od gradu ob oskrbnikovi hiši je bil zelenjavni in zeliščni vrt, ograjen s plotom, jugozahodno od gradu pa je tudi pravokotno oblikovan grajski ribnik.

Na današnjem katastru razberemo, da so parcele grajskih uporabnih vrtov dobro ohranjene, tudi parcela opuščenega grajskega ribnika v gozdni globeli.

Sliki 4 in 5: Uporabni vrtovi z ribnikom na Franciscejskem katastru. Ortofoto posnetek območja spomenika grad Podsreda na katerem so še vidni uporabni vrtovi z opustelim ribnikom.



Vrtnoarhitekturna ureditev z drevoredom divjih kostanjev na obzidanem dvorišču na pravokotni talni ploskvi pred vhodom v grad sega v sredino 19. stoletja. Ureditev parkovnega platoja pred vhodom v grad je iz obdobja, ko je bil grad med letoma 1848 in 1941 v lasti knezov Windischgrätz. Okrasni vrt s parkovnimi drevesi so uredili na umetno izravnanim parkovnem platoju, ki ga zamejujeta dve enostranski drevoredni liniji divjih kostanjev, ki se nadaljujeta tudi naprej

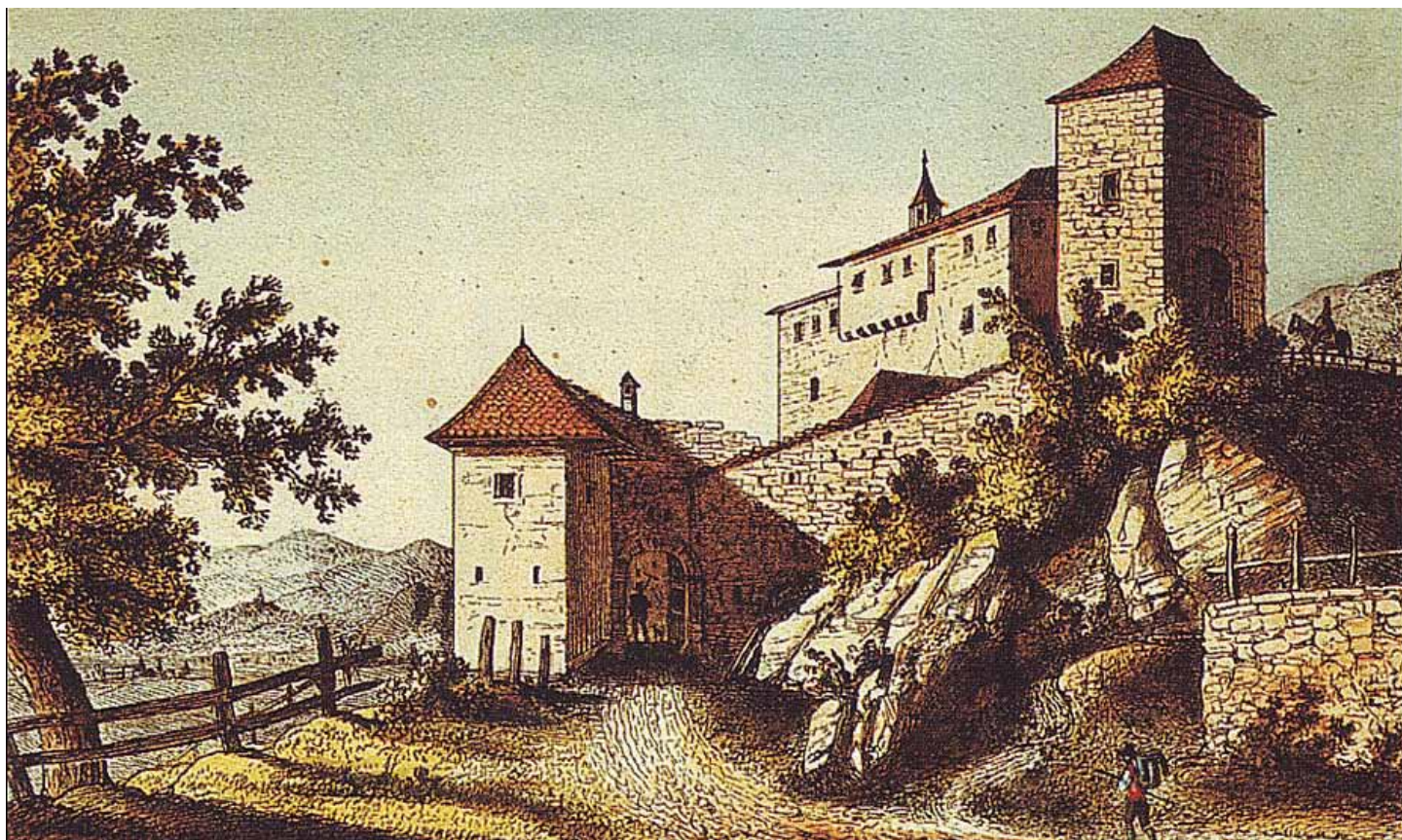
ob cesti. Na grajskem dvorišču je še ohranjen pitnik z okrasnim kovinskim umivalnikom. Danes so pod divjimi kostanji nameščene mize s klopmi. Po starih zapisih naj bi okoli leta 1850 zakonca Schönburg v notranjem atriju gradu oskrbovala tudi majhen, tri klaftre širok vrtiček s cveticami in mediteranskimi posodovkami, kot so figa, datelj in pomaranča (eksotično sadno drevje).

Slika 6: Fotografija posneta z dronom.
Foto: Srečko Štajnbaher, 2024.



Na kolorirani litografiji iz Stare Kaiserjeve suite neznanega avtorja iz leta 1826 izstopajo vrtnoarhitekturne prvine gospodarskega dela gradu: zidovi in obzidja, zunaj njih pa leseni plotovi (varovalna ograja) in večje drevo (verjetno lipa).

Slika 7: Grad Podsreda na stari Kaiserjevi suiti iz leta 1826.



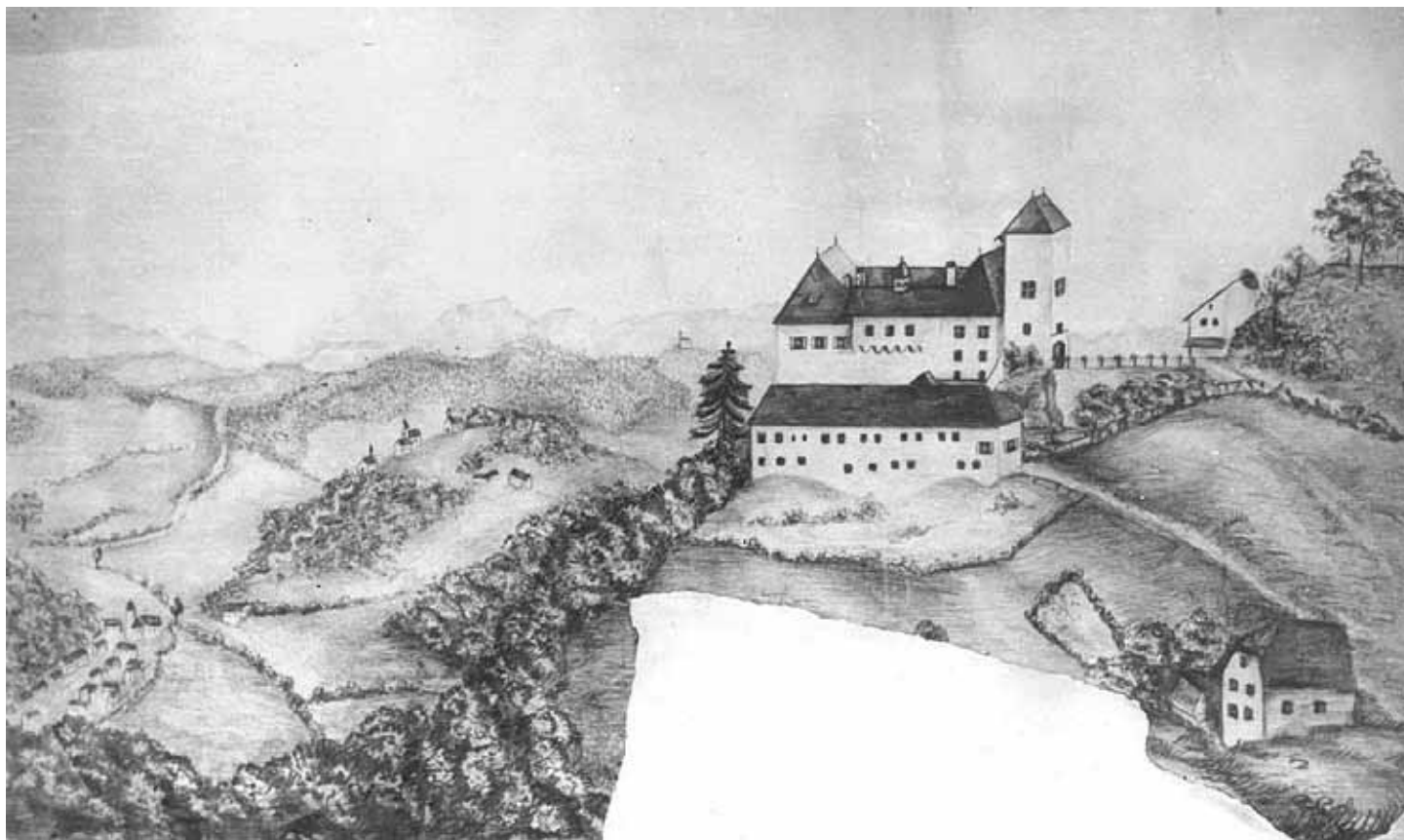
Dve zanimivi upodobitvi gradu iz sredine 19. stoletja, na katerih so vidni tudi uporabni vrtovi, njive in polja. Prva risba s svinčnikom iz leta 1842 avtorice Jaenette Katlin.

Slika 8: Grad Podsreda na risbi s svinčnikom iz leta 1842, avtorice Jeanette Katlin.



Druga risba s svinčnikom s pogledom na grad iz leta 1850 je delo neznanega avtorja. Pod gradom je upodobljen trg Podsreda in na sosednjem griču tudi cerkev Žalostne Mati Božje s kapelicami križevega pota.

Slika 9: Neznani avtor, risba iz leta 1850.



Na razglednici iz leta 1939 je viden zelenjavni vrt z zelišči ob oskrbnikovi hiši, ki ga obdaja lesen plot. Ob hiši raste jablana.

Slika 10: Razglednica iz leta 1939.



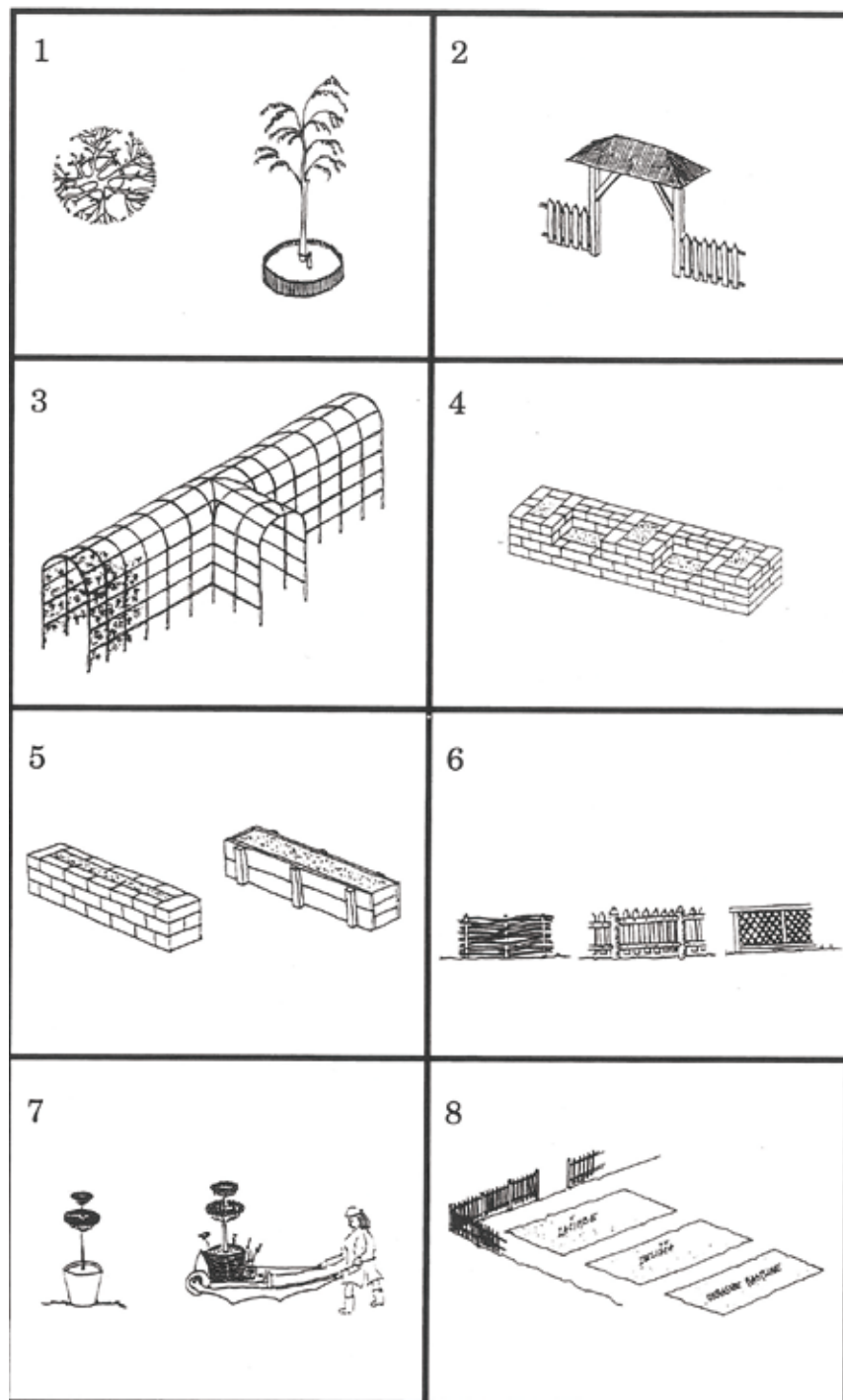
Na drugi fotografiji iz 20. stoletja so še vidni ostanki uporabnega vrta na zahodnem grajskem pobočju.

Slika 11: Fotografija z začetka 20. stoletja.



Na gradu Podsreda je izpričana in le delno ohranjena značilna oprema srednjeveškega uporabnega vrta, pletena ograja in utrditev brežine iz vejevja in strižena gabrova (avtohtoni beli gaber) živa meja.

Slika 12: Skica srednjeveške vrtno opreme.
Arhivsko gradivo nekdanje odgovorne konservatorke mag. Alenke Kolšek, krajinske arhitektke na ZVKDS, OE Celje.



Slika 13: Podporna ograja iz vrbovega pletiva.
Foto: Andreja Mihelčič Koželj, 2007.



Slika 14: Živa meja, ki varuje pred padci
po vzhodni grajski strmini.
Foto: Andreja Mihelčič Koželj, 2007.



Na grajskem dvorišču sta zasajeni okvirni liniji divjih kostanjev. Glede na debelino nekaterih dreves, so bila ta zasajena v drugi polovici 19. stoletja.

Slika 15: Pogled na mogočno grajsko dvorišče z divjimi kostanji.
Foto: Tonka Šoba, 2015.



Ohranjena je tudi skromna pritiklina, namenjena olepšanju okrasnega vrta, to je pitnik z železnim umivalnikom. Na zidani ograji, ki obdaja reprezentančno grajsko dvorišče, se nahaja skromen a dragocen vodni vir, pipa z železno posodo.

Slika 16: Pitnik, skromen a dragocen okras reprezentančnega grajskega dvorišča.
Foto: Andreja Mihelčič Koželj, 2007.



SAMOSTANSKI VRTOVI
V OLIMJU

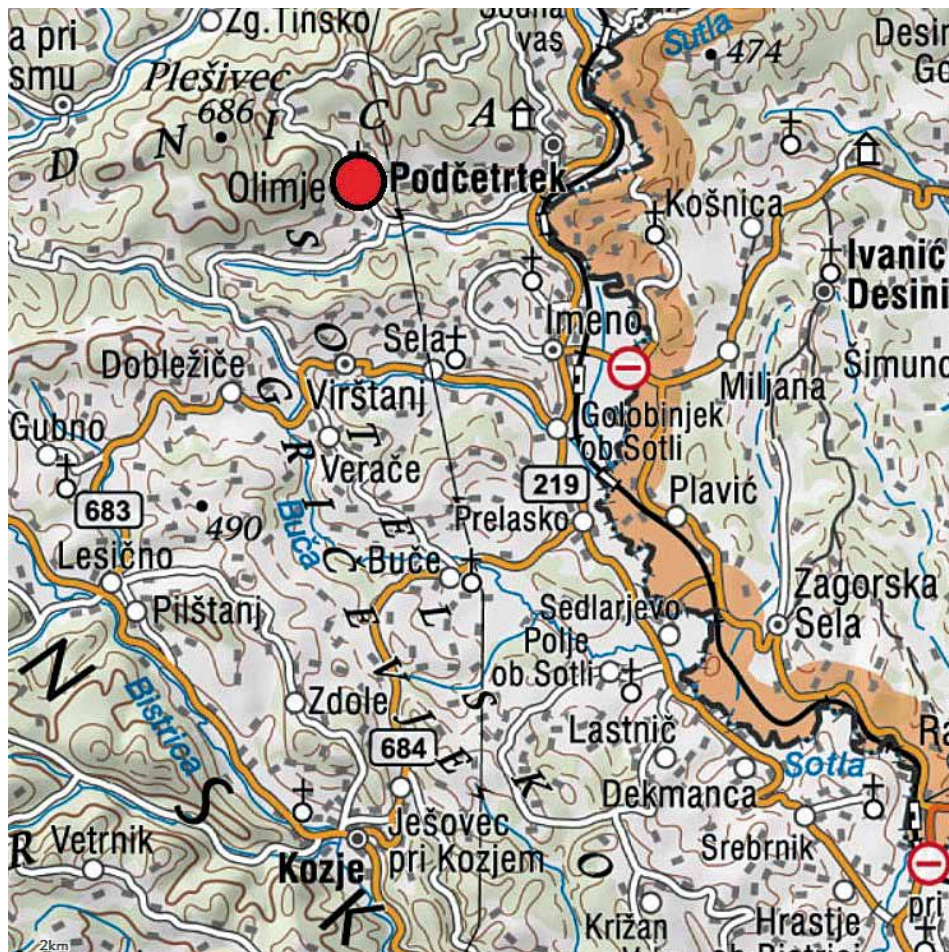
ANDREJA MIHELČIČ KOŽELJ

Samostan v Olimju (EID 1- 00496)
ima varstveni status registrirane
nepremične kulturne dediščine.

Oba stavbna trakta, Dvorec in Cerkev
Marijinega vnebovzetja, ter celoten
zaselek Olimje imajo status kulturnega
spomenika lokalnega pomena.

Prav tako so že izdelane strokovne
podlage za razglasitev celotnega
samostana za kulturni spomenik
državnega pomena.

Slika 1: Samostan Olimje je umeščen ob
vznožje vzhodnega pobočja Rudnice, na začetek
doline Olimskega potoka v povodju reke Sotle.
DTK 50.000 in LIDAR, Vir: GURS.



Samostan je bil ustanovljen leta 1663. Nekdanji renesančni dvorec grofov Tattenbach je tedanji lastnik, zagrebški baron Ivan Zakmardy, podaril puščajniškemu redu menihov Pavlincev, ki so v Olimje prišli iz samostana Lepoglav na Hrvaškem. Dvorcu so leta 1675 prizidali baročno Cerkev Marijinega vnebovzetja, katere notranjščino krasi znamenit pozlačen baročni oltar. Samostan je deloval vse do leta 1782, ko so ga v obdobju vladavine cesarja Jožefa II. razpustili, saj v njem ni bilo šole niti ni

delovala župnija. Nekdanji samostan so nato kupili grofje Attemsi, ki so, zaradi previsokih davkov in ker ga niso zmogli finančno vzdrževati, dali porušiti dva stavbna trakta. Leta 1995 so bratje Minoriti po več kot 200 letih samostan in tudi zeliščno lekarno ponovno oživili.

Slika 2: Pogled na samostan Olimje danes.
Foto: Srečko Štajnbaher, 2024.



Menihi Pavlinci so svojo pozornost posvečali zlasti zdravilstvu in lekarništvu, ukvarjali so se tudi s kirurgijo. V zaprtem vrtu naj bi bilo pod drevesom urejeno počivališče za bolnike. Poleg zdravljenja so se ukvarjali še s poljedelstvom, ribogojstvom in vinogradništvom.

V samostanu je živelo manjše število menihov. V pritličju jugovzhodnega stolpa so menihi uredili svojo lekarno, ki danes velja za eno najstarejših lekarn v Evropi. Lekarno krasijo freske,

ki jih je leta 1780 naslikal Anton Lerchinger iz Rogatca. Na freskah si lahko ogledamo svetoписemski prizor Adama in Eve pod jablano v rajskem vrtu, prizore zdravljenja ter zdravilne rastline in izreke o zdravljenju. Na posameznih slikah so upodobljeni antični in srednjeveški zdravniki, med njimi sta sveti Kozma in Damijan, svetnika, mučenca in zavetnika zdravnikov.

Slika 3: Svetopisemski prizor Adama in Eve pod jablano v rajskem vrtu na poslikavah v Stari lekarni. Jablana ima tudi močno simboliko kot zdravilno drevo in drevo spoznanja

Slika 4: Prizor z antičnim zdravnikom, ki kaže na zdravilno rastlino.
Foto: Andreja Mihelčič Koželj, 2008.



Najstarejši ohranjen natančen prikaz samostana v njegovi celoviti podobi prikazuje grafika Georga Matthäusa Vischerja iz leta 1681. Na upodobitvi je na vzhodni strani samostana zeliščni vrt (herbularius), ki ga tvori šest simetričnih pravokotnih zeliščnih gredic in omejuje zidana ograja. Grafični prikaz opazovalcu predstavi vrt z renesančnim karakterjem, ki deluje enako kot zaprti vrt (klauster). Dober poznavalec samostanskih vrtov na prikazanem pogreši središčni vodnjak s sveto vodo – zapečatenim

studencem. Se pa zato motiv vode pojavi v nekdanjem obrambnem jarku pred vhodom v samostan. Olimska izvirska voda, speljana v ribnik, ima tudi simbol očiščenja pred vstopom v posvečeni prostor. Pred samostanom se razprostira velik zelenjavni vrt (hortus), obdan z lesenim plotom. Ob zelenjavnem vrtu stoji mlin, ki ga napaja Olimski potok. Ob samostanu opazimo še pritlično stavbo – hospic (prenočišče).

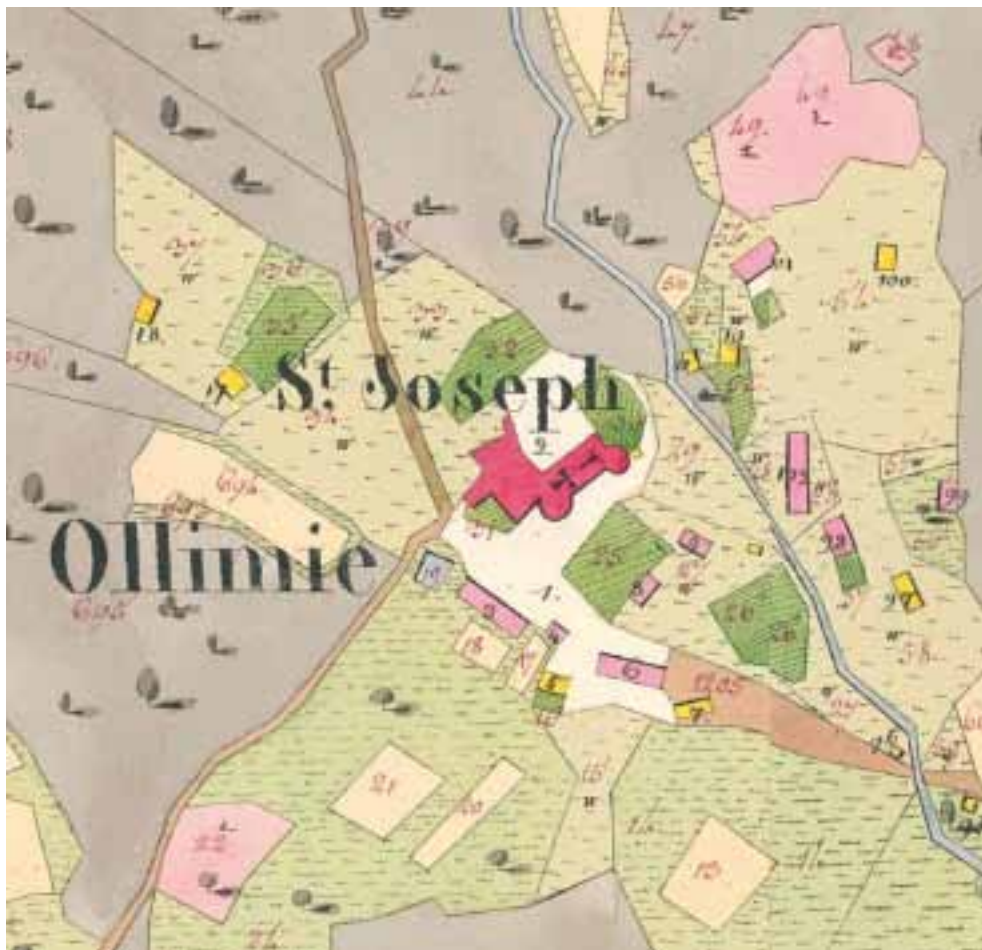
Slika 5: Olimje na bakrorezu iz Topografije vojvodine Štajerske, druga polovica 17. stoletja, s srednjeveškimi samostanskimi vrtovi.



Franciscejski kataster iz leta 1825 poleg zelo natančne oblike lastniških parcel predstavi tudi rabo zemljišč. Še vedno je mogoče razbrati v celoti ohranjene samostanske uporabne vrtove. Vrtovi obsegajo večje posestvo, na katerem je umeščenih več zelenjavnih vrtov, njiv oziroma travniških pašnikov, sadovnjakov ter gozd in vinograd. Zlasti zgovorna je upodobitev sadnega vrta s sadnim drevjem in manjšimi njivami. V samostanih so umrle pogosto pokopavali v ograjen sadovnjak,

pri čemer je bila trata simbol predkrščanskega podzemlja, sadno drevje pa je s svojim spreminjanjem skozi letne čase predstavljalo vstajenje.

Slika 6: Franciscejski kataster iz leta 1825 predstavi rabo tal in nam pove o ohranitvi zeliščnega vrta tudi po poručitvi dveh stavbnih traktov.



Samostanski vrtovi so danes obnovljeni, zelo lepo vzdrževani in v uporabi. Konservatorski načrt za rekonstrukcijo samostanskih vrtov je leta 1990 izdelala pokojna krajinska arhitektka mag. Alenka Kolšek, konservatorska svetovalka.

Predstavljena sta zelenjavni vrt pred samostanom in zeliščni vrt, ki je bil prvotno obzidan in umeščen ob samostanski trakt, ki danes ne stoji več, zato so ga umestili na nadomestno lokacijo pod platojem.

Menihi so imeli v samostanu svojega vrtnarja in pomočnika. Zelenjavni vrt, na katerem so gojili predvsem zelenjavo za kuhanje, je imel mesto zunaj obzidja na prostem, kjer je danes tudi rekonstruiran.

Slika 7: Pogled na zeliščni vrt, ki se zaradi prostorske danosti razprostira na brežini pod njegovo nekdanjo lokacijo.
Foto: Andreja Mihelčič Koželj, 2008.



Menihi so gojili tudi okrasne rastline. Te so bile v preteklosti poznane in visoko cenjene rdeče in bele vrtnice kot simbol popolne ljubezni, mučeništva, devištva in čistosti, vijolice kot znak skromnosti, anemone kot prispodoba minljivosti in kratkosti življenja, perunike kot simbol Device Marije, nageljni kot simbol Kristusovega utelešenja, šmarnice kot simbol brezmadežnega spočetja ter ciklame in orlice kot simbol Marijine žalosti. Ukvarjali so se tudi s sadjarstvom, vinogradništvom,

čebelarstvom in žganjekuho. Pred vhodom v samostan se še danes razprostira večja trata z lipo. Najpogosteje je namreč že v srednjem veku na izpostavljenih mestih, zbirališčih in pomembnih krajih rasla lipa, ki je predstavljala tudi orientacijsko točko v prostoru. Po analogijah so bili kot osrednji poudarki v samostanskem vrtu zasajeni tudi iglavci, posamične rastline s simbolnim pomenom, npr. brin, ki je bil zasajen kot simbol izganjanja hudobnega duha iz

zaprtega dvorišča, namenjenega kontemplaciji.

Slika 8: Pogled na rekonstruirani zelenjavni vrt in lipo na trati pred samostanom.
Foto: Andreja Mihelčič Koželj, 2008.



Sliki 9, 10: Konservatorka Alenka Kolšek je na podlagi strokovnih analiz in študij analogij samostanskih vrtov izdelala natančni skici zasaditve zeliščnega in zelenjavnega vrta v Olimju.

